

N:o 36.

Af Herr Liss Olof Larsson: Om utarbetande af författning rörande beskaffenheten och omfånget af den ansvarighet för enskilda sedelutgifvande bankers förbindelser, som må åligga de s. k. solidariske bolagsmännen.

Jag anhåller härmedelst, att få fästa Riksdagens uppmärksamhet å ett ämne af synnerlig vikt, nemligen beskaffenheten och vidsträcktheten af den ansvarighet, som i afseende å enskilda sedelutgifvande banker och deras förbindelser åligger de s. k. solidariske bolagsmännen; och torde det tillåtas mig att till en början i korthet redogöra för hvad lag i dessa hänseenden förr stadgat och nu innehåller.

Den första författning efter år 1809, som kan anses röra förevarande ämne, är Kongl. kungörelsen af den 14 Januari 1824 angående inrättande af enskilda banker eller diskonter. Häri hänvisas i fråga om bolagsmännens ansvarighet, en för alla och alla för en, med mera, "till hvad för handelsbolag stadgadt är eller blifver". Sålunda i första rummet till 15 kapitlet Handels-balken. I de härefter för åtskillige privatbanker utfärdade bolagsregler (de första så vidt jag vet af år 1830) hänvisas i afseende å ansvarigheten till nämnda 1824 års kungörelse.

I den angående sedelutgifvande privatbanker utfärdade kungörelsen af den 9 Januari 1846 (med ändringar af den 10 November 1855) yttras likaledes i afseende å ansvarigheten endast att därför skall gälla hvad kungörelsen af den 14 Januari 1824 stadgar.

Sedan härefter i Kongl. förordningen den 6 Oktober 1848 meddelats vissa lagbestämmelser med afseende på enskilda banker, deri dock ej talas om delegarnes ansvarighet, utkom 1864 den 20 Maj åter en Kongl. kungörelse angående enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar. Genom denna förordning, som ännu gäller för åtskilliga privatbanker, upphäfdes förenämnda kungörelser af åren 1824, 1846 och 1855 och stadgades i afseende å delegarnes ansvarighet, utan

någon hänvisning till annan lag, att desse delegare skulle svara en för alla och alla för en för uppfyllandet af alla bankbolagets förbindelser.

Den senaste författningen i ämnet af den 12 Juni 1874 innehåller ordagrant samma stadgande.

Frågan är nu: hvad betyder denna delegarnes ansvarighet, för den händelse en sedelutgivande bank ej kan fullgöra sina förbindelser, sålunda råkar på obestånd och måste inställa bankrörelsen? Hvad angår föreskriften, att delegarne skola svara en för alla och alla för en, så hafva dessa ordalag af ålder här i landet begagnats i lagar och författningar och meningen dermed torde vara tillräckligt klar, men deremot har så mycket större ovisshet och meningsskiljaktighet visat sig i afseende å tidpunkten, då denna ansvarighet inträder, d. v. s. kan göras mot delegarne gällande. Härom finnas, utom åtskilliga olika åsigter rörande biomständigheter, två vidt åtskilda uppfattningar, som man ofta hör uttalas, så väl af de i lagfarenhet och penningarörelse bevandrade, som ock af andre, hvilkas rätt och välfärd kan vara på frågan beroende; och hvilka åsigter här böra framställas och skärskådas.

I korthet uttryckt, innehåller den ena meningen, att, så snart en sedelutgivande bank ej förmår efter ordalydelsen fullgöra sina förbindelser och detta är fullt ådagalagdt, t. ex. derigenom att bankrörelsen på sådan grund är vorden instäld, så skulle en hvar, som har förfallen fordran hos banken, ega att genast för samma fordran söka hvilken af delegarne (de solidariske bolagsmännen) han vill.

Den andra meningen åter går derpå ut, att sådant icke lagligen kan ske, utan att banken och alla dess angelägenheter skall först utredas och att det icke är förr än detta skett och sålunda ådagalagdt är, att brist förefinnes och denna blifvit till siffran bestämd, som bankens borgenärer ega att med sina anspråk vända sig mot delegarne.

Hvilkendera af dessa båda olika meningar, som omfattas, framstå många och invecklade rättsfrågor, och tillämpningen af så väl den ena som den andra åsigten måste leda till stora svårigheter. Det är emellertid ej nödigt att här ingå i närmare framställning och utredning af dessa rättsfrågor och deras tillämpning.

Af vikt deremot är att undersöka, huru lagstiftaren tänkt sig saken i fråga om de båda ofvannämnda stridiga meningarne i deras största allmänlighet uppfattade.

Tyvärre kan man icke i detta ämne finna tillfredsställande upplysningar af de förhandlingar, som föregått antagandet af ofvan omförmälda författningar. Hvarken af Kongl. Maj:ts propositioner och Högsta Domstolens yttranden, enskilda motioner, Utskottsbetänkanden, öfverläggningar i Riksstånden och Kamrarne, ej heller af tillsatte komitéers utlåtanden och dylika handlingar kan man få tillförlitlig ledning för bedömande af frågan, när bankdelegarnes en för alla och alla för en gällande ansvarighet skall inträda och huru den skall tillämpas. Alla de myndigheter och personer, hvilka vid nämnda förhandlingar yttrat sig i detta ämne, hafva, så vidt

jag kunnat utreda, nöjt sig med att dels uttala den förhoppning, att delegarnes ansvarighet ej skulle behöfva tagas i anspråk, dels ock att densamma, för händelse den verkligen skulle komma i tillämpning, utan tvifvel skulle visa sig mer än tillräckligt betryggande för borgenärerne, men ingen har funnit lämpligt att ingå i närmare redogörelse huru, enligt hans uppfattning, borde förfaras, i händelse en bank komme på obestånd och fråga väcktes om att göra meranämnda ansvarighet till en verklighet.

Med desto större ifver har deremot frågan varit hos allmänheten afhandlad, i synnerhet å tider då förhållanden inträffat, som synts kunna gifva samma fråga betydighet för dem, som hafva med bankerna att skaffa såsom delegare eller borgenärer. Skäl saknas ej å någöndera sidan; sådana kunna, som bekant är, åstadkommas i obegränsadt antal för hvad som helst. Jag vill endast anföra de vigtigaste.

De, som omfatta den först omnämnda för bankdelegarne mera bindande åsigten, anföra hufvudsakligen, att, då i afseende å bankens skulder, någon gäldenär måste finnas och denna ej kan vara banken sjelf, som endast är en i enlighet med, och på grund af lag, skapad inrättning, närmast af den beskaffenhet, som vanligen benämnes bolag, bestående af flere eller färre personer, så måste det vara desse personer, d. v. s. delegarne, som äro de rätte gäldenärerne, hvarför ock den ofta åberopade satsen att lagen, som säger att delegarne skola svara (en för alla och alla för en) för uppfyllandet af alla bankbolagets förbindelser, deremot icke tillika innehåller att sådant skall ske som för egen skuld, saknar all betydelse, då det ej kan ifrågasättas, att man skulle i ett rätt tänkt och väl uttryckt lagbud få läsa, "det en gäldenär skall svara för sin egen förbindelse, som för egen skuld". Hvarken i 15 Kap. 2 § Handelsbalken, till hvilken, såsom ofvan nämnes, de första privatbanklagarne här i landet hänviste eller i 4 Kap. 12 § Utsökningsbalken, som handlar om förbindelser, för hvilka flera personer häfta, förekomma orden "såsom för egen skuld". Af vida mera vikt i detta fall skulle vara, att lagen icke innehåller att bankdelegarne svara endast för hvad hos banken brister;

att, då lagliga förbindelser skola fullgöras efter ordalydelsen och, hvad särskildt angår frågan om betalning af gäld, af lika afgörande vikt kan vara att betalning njutes å utsatt tid och ort, som att den verkligen erhålles, så skulle en bankdelegare icke rätteligen kunna sägas svara för fullgörandet af bankbolagets förbindelser, så vida han ej svarar för att sådant fullgörande sker å utsatt tid;

att, då, vid betraktande af gällande privatbank-lagstiftning, visar sig att det är rättigheten att utgifva egna kreditsedlar, som betingar den större ansvarigheten för delegarne i de banker, som ega att utfärda dylika, så ock med afseende å den särskilda beskaffenheten af dessa kreditsedlar, torde ej kunna med skäl påstås, att lagen velat söka den nödig ansedda ytterliga säkerheten för sedlarna i en ansvarighet, som efter hvad här nedan nämnes måste vara utan betydelse, till och med i afseende å sedlarnes inlösen många år efter sedan de upphört att löpa;

att hvad kungörelserna af 1864 och 1874 stadga, för den händelse en sedelutgifvande bank skulle komma på obestånd, så mycket mindre kan afse att införa nya förut ej gällande föreskrifter om delegarnes ansvarighet, som nämnda kungörelser icke tillkommit i den i 87 § Regeringsformen stadgade ordning och sålunda genom desamma ändring ej kan lagligen antagas hafva afsetts i allmänna lagens i de förra banklagarne åberopade bud, som uttalar en af de viktigaste grundsatserna i vår tvistemålslagfarenhet, öfverensstämmande med hvad ock i främmande länder gäller, jemväl för sedelutgifvande banker, nemligen att "bolagsmän ega svara alla för en och en för alla till den handel, som för bolaget slutas", och hvilket så vidt jag vet aldrig med framgång påståtts innebära, att bolagets fordringsegare skulle först söka betalning ur bolagets egendom och endast sedan bolagets angelägenheter äro vordne fullt utredda egde söka betalning ur bolagsmännens enskilda gods;

att det ej kan undgå någon och ej behöfver närmare utvecklas, att, der en sådan inrättning, som en af våra privatbanker, skulle komma i det skick, att den måste ställas under utredning, så skulle en sådan rättsförhandling med alla deraf följande tvister och förvecklingar fortvara en ganska rundlig tid, hvilken, der många och viktiga intressen verkade derhän, att utredningen fördröjdes, måste blifva ändå längre än eljest varit nödigt. Och då lagen, der den ej tillåter borgenärerne att genast söka delegarne, i öfrigt icke gifver anledning dertill, att desse sistnämnde skulle vara ovilkorligen skyldige att göra nödiga tillskott, eller ställa borgen för bristen eller att deras egendom skulle kunna tagas i beslag, så skulle, om ansvarigheten inträdde först sedan bankens angelägenheter vore utredda och delegarne och deras rättsinnehafvare haft möjligen en mansålder att öfverväga hvad tillämpning i detta fall kan göras af den gamla satsen, att den, som vinner tid, vinner allt, samma ansvarighet ej vara annat än bedrägeri och gyckel, som lagen åtminstone ej haft för afsigt att tillåta och uppmuntra, och slutligen att det visserligen torde vara säkert, det rättigheten för borgenärerne hos en på obestånd kommen sedelbank, att genast söka delegarne, ej gerna kan leda derhän, att alla bankens förbindelser skulle genast varda efter ordalydelsen fullgjorda, enär en dylik bank vanligen häftar för förfallna förbindelser till vida större belopp, än att någon delegare eller ens alla tillsammans skulle kunna genast inlösa desamma, äfven om de dertill vore villige, och att sålunda en slik rättighet i sin utöfning måste leda derhän, att alla delegarne eller åtminstone alla, som ansågos ega något och kunde anträffas, med det snaraste skulle komma i konkurstillstånd, deraf snart sagdt oändliga förvecklingar skulle kunna uppstå, men att ock lika visst vore, till en början, att enahanda förhållande skulle inträffa, ehuru i mindre grad, der ansvarigheten ej inträdde förr än banken vore utredd, men dervid visat sig betydligare brist och ett visst antal delegare ännu funnes att tillgå, och vidare att der meranämnda rättigheten att straxt söka delegarne, vid saknad af alla andra bestämmelser i ämnet, måste vara det enda villkoret för att delegarnes gods skall blifva tillgängligt för godtgörande af deras skulder och för att

den ansvarighet, som enligt lag åligger personer, hvilka om ock endast såsom overksamme delegare egna sig åt ett så vinstgifvande men jemväl äfventyrligt företag, som att drifva bankrörelse med sedelutgifningsrätt, skall blifva en sanning och ej endast ett tomt sken.

Å andra sidan och till stöd för den satsen att, i händelse af bankens obestånd, delegarnes ansvarighet ej skulle inträda förr än banken vore utredd, åberopas och anföres:

att delegarne i en sedelutgifvande bank utan tvifvel i afseende å bankens skulder äro gäldenärer och icke löftesmän, men att, då ansvarigheten, i detta fall liksom i alla andra, borde bedömas efter de vilkor och förhållanden, hvarunder den vore åtagen, så visade sig att frågan här borde bedömas icke i första rummet efter allmänna lagen, utan efter bankförfattningarne, hvilka tydligen gifva vid handen att en sedelutgifvande bank är en inrättning af helt annan beskaffenhet än ett vanligt handelsbolag, att en sådan bank kan skapas endast på grund af särskild Kongl. tillåtelse och för viss kortare tid, och att den i afseende å förvaltning och vederhäftighet med mera är underkastad stränga regler och verksamma kontroller, liksom ock i fråga om utredningen af bank, som kommit på obestånd, finnas föreskrifter, afvikande från hvad konkurs- och utsökningslagarne i allmänhet stadga; af hvilket allt vid opartisk pröfning förmenats följa att delegarne, sedan grundfonden är inbetald, i afseende å sin personliga ansvarighet, mera äro att jemföra med löftesmän än med gäldenärer, hvarför ock författningarnes underlåtenhet att nämna det delegarne svara såsom för egen skuld måste vara af afgörande betydelse;

att nyss omförmälde från allmänna lagens stadganden afvikande föreskrifter i afseende å utredningen af en på obestånd kommen sedelbank, tydligen gifve vid handen, att man ansett delegarnes ansvarighet ej skola genast inträda, hvilket särskildt vore förhållandet med förordningen af den 6 Oktober 1848 och deri meddelade stadgande, att, der bank råkade i konkurs, utdelning ej finge ske förr än efter två år m. m.;

att lagens mening uppenbarligen varit att söka erforderlig säkerhet för bankernas förmåga att fullgöra sina förbindelser hufvudsakligen i dessa penningeanstalters egen inrättning och de för desamma gällande bolagsregler, hvilket visar sig deraf att det är tillåtet att för bankrörelsens bedrifvande bilda aktiebolag, der personlig ansvarighet för delegarne icke eger rum, och att den i afseende å sedelbankerna stadgade solidariska ansvarigheten sålunda ansetts endast såsom ett bihang till bankens egen ansvarighet, en nödfallshjelp, som man hoppats aldrig behöfva anlita, hvarför samma ansvarighet icke borde tolkas strängare för delegarne än lagens bokstaf ovilkorligen innebär;

att, hvad anginge de af bankerna utgifne creditsedlar, lika uppenbart vore, att dessa sedlars förmåga att, såsom med desamma afses, i riket löpa som mynt uteslutande och ovilkorligen vore beroende derå, att desamma genast vid anfordran

efter ordalydelsen inlösas och att, der sådant ej skedde, det i oförmälda hänseende vore fullkomligt likgiltigt, om sedelinnehafvarne finge på inlösningen vänta längre eller kortare tid, eller om deras utsigter till framtida betalning vore bättre eller sämre, hvarför ock allmänhetens förtroende för dylika sedlar omöjligen kunde uppehållas genom rättighet för sedelhafvaren, att, der banken ej fullgör sina förbindelser, genast få söka delegarne: och slutligen

att, beträffande den befarade olägenheten att delegarne i bank, som råkat i cessionstillstånd, der de ej genast kunde sökas, skulle begagna det anstånd, som kunde vinnas, till att förskingra eller undandölja sina tillgångar, så vore just med afseende å här ofvan omnämnda, för bankerna stadgade regler och kontroller, icke att befara det någon synnerlig stor brist hos banken skulle uppstå, och att man därför med säkerhet kunde antaga, att de många både rike och rättänkande män, som alltid finnas bland delegarne, hellre skulle efter aftal sinsemellan genom frivilliga tillskott ersätta bristen än tillgripa olagliga och olofliga medel för att undandraga sig ansvaret för densamma.

Hvilkendera af dessa båda olika meningar, som må vara den rätta, är hvad jag önskar att genom min motion få utredt.

Det är redan nämnt, att så väl den ena som den andra åsigten omfattas af insigtsfulle män och då hittills ej inträffat, att någon sedelbank kommit på obestånd, hafva domstolarne icke varit i tillfälle och i nödvändighet att afgöra frågan. Den rådande ovissheten anser jag emellertid vara i hög grad förderlig och ej minst skadligt måste det förhållande vara, hvartill nämnda ovisshet gifvit anledning, nemligen att man å ena sidan kunnat uppehålla banklotternas pris och begärlighet genom att för delegare, varande och blifvande, framhålla att ansvarigheten, äfven i värsta fall, ej kan medföra synnerlig olägenhet, åtminstone icke för dem, som vilja undandraga sig densamma, och å andra sidan sökt vinna och bibehålla allmänhetens förtroende till bankbolagens vederhäftighet genom att åberopa delegarnes ansvarighet såsom i hög grad bindande och derfor medförande den största möjliga säkerhet för bankernas borgenärer. Jag vet väl, att många finnas, som anse olämpligt och möjligen vådligt, att väcka frågor af denna beskaffenhet, och hvilka derfor skola finna sig uppkallade, att beklaga det en motion, sådan som denna, kunnat framkomma; men jag delar ej en dylik uppfattning. Det är en ovilkorlig rättighet för allmänheten att veta under hvilka lagar den lefver och handlar, och för ett folk, som gör anspråk på att kallas upplyst och att kunna fördraga ordets frihet och äfven dess missbruk, höfves det icke att vara så räddhågad, att det ej skulle våga skärskåda sina lagar, draga dem under öfverläggning och söka afhjelpa fel, af hvilka de lida.

Hvad angår frågan, huruvida nuvarande tidpunkt må vara den rätta för detta ärendes afhandlande och afgörande, så tror jag att tiden derfor längesedan varit inne.

Många förhållanden finnas, som nu gifva saken mera betydenhet än den förr

haft. Någon synnerlig olägenhet af dess afhandlande lärer ej vara att befara; och jag har därför ansett mig böra å detta ärende väcka Riksdagens uppmärksamhet.

Då emellertid visserligen mycken vikt ligger derå, att de många och invecklade rättsfrågor, som i detta ärende kunna framställas, må vardas i lag besvarade, men uppenbart är, att föreskrifter, som kunna anses innefatta ändring i gällande bestämmelser, ej genast blifva tillämpliga å redan befintliga bankinrättningar, och min afsigt endast är att få klart afgjort hvad redan nu här i riket gäller, så får jag härhos vördsamt föreslå,

att Riksdagen må för sin del besluta och till Kongl. Maj:t, med begäran om Hans nådiga stadfästelse, i underdånighet öfverlemna en förordning, innefattande bestämd och tydlig förklaring, hvad som i afseende å det ämne, hvilket är föremål för ofvan omförmälda båda stridiga meningar och uppfattningar, må vara med gällande lagar och författningar öfverensstämmande,

och yrkar i sammanhang härmed,

att motionen måtte öfverlemnas till Lag-Utskottet för att detta må, efter den strängaste och samvetsgrannaste pröfning af lagens ord och mening, afgifva det förslag, som finnes dermed mest förenligt.

Stockholm den 27 Januari 1879.

Liss Ol. Larsson.